

ארבעה על ארבעה טפחים שהוא רשות היחיד, זורק חפץ מרשות הרבים, ונח על גביו של עמוד, וקודם שנח על גבו של עמוד, יצא החפץ אל האויר שכנגד רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, שהוא "מקום פטור", מהו שיתחייב? (1)

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, הרי עקירה באיסור [ברשות הרבים], והרי הנחה באיסור ברשות היחיד, ואף שעבר החפץ ב"מקום פטור", אין זה מפסיד את ההכנסה מרשות הרבים אל רשות היחיד, וחייב.

או דילמא, כיון דממקום פטור קאתיא [היות והגיע החפץ לרשות היחיד מ"מקום פטור", שהרי עבר דרך האויר שלמעלה מעשרה],

אלא אם כן עשו לה במרחק מה מן הבור מחיצה גבוה עשרה טפחים, ועומד הממלא מלפנים המחיצה, ולשם הוא מביא את המים.

ואין שותין הימנה בשבת. כלומר, אסור לעמוד על שפת הבור שהיא רשות הרבים, ולשאוב מן הבור בכלי, ולהטות ראשו כנגד חלל הבור ולשתות מן הכלי. וגזירה היא שגזרו חכמים, שמא ימשוך את הכלי אצלו, **אלא אם כן הכנים** לה [מעל הבור] את ראשו ורובו.

וברוחוליתו מצטרפין לעשרה, לעשות את הבור רשות היחיד, ולאסור את כל אלו.

בעא מיניה רב מרדכי מרבח: אם היה עמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורחב

לקמן קא א, ואילו לפי שיטת התוספות שם בביאור הסוגיא אין ראייה מן הבבלי שהוא חולק על הירושלמי בזה, ראה שם.

1. כתב רש"י: ממקום פטור קאתיא: שאי אפשר שלא הגביה מתחילה למעלה מן העמוד [כלומר, למעלה מכנגד העמוד בצידו] שהוא מקום פטור, שאינו אויר רשות הרבים, ואויר רשות היחיד נמי לא הוי, דכי אמרינן, "רשות היחיד עולה עד לרקיע" הני מילי כנגד רשות היחיד, אבל האי מקמי דלימטי לאויר עמוד אגבהיה למעלה מעשרה.

ואם כי אריכות לשון רש"י צריכה ביאור, מכל מקום פשוטות כוונתו היא, שהכלי בא מאויר שכנגד רשות הרבים למעלה מעשרה, שהוא "מקום פטור", אבל האויר שעל גבי העמוד אינו "מקום פטור", ועל פי זה נתבאר בפנים. אלא שמלשון הרמב"ן בשם רש"י, המובא בהערה 2, נראה ביאור אחר, ראה שם.

ומחיצתו דנחשב שפיר "מקום", אלא שאינו ראוי לתשיש, [וכל שאינו ראוי לתשיש של ארבעה על ארבעה, פקע ממנו תורת "רשות", והכי נמי בבור וחולייתו, הא אינו קאי לתשיש של ארבעה על ארבעה], ואהא אמרינן סברת "אי בעי מנח מידי", והוי שפיר ראוי לתשיש, ו"מקום" אית כאן משום דגם בלא סברת "אי בעי מנח" חשיב מקום ארבעה על ארבעה, והיינו על ידי צירוף הרצפה של הבור עם עובי המחיצות, וכל זה נראה מוכרח.

ובחידושי רבינו חיים הלוי [שבת יד א ד"ה והנה], הביא מדברי הירושלמי שאין בור וחוליתו מצטרפין לארבעה, אלא אם היה העומד מרובה על החלל, ופירש את הטעם משום דבעינן קרקע לרשות היחיד, ולזה מועיל מה שרובו יש לו קרקע. ואילו בשיטת הבבלי כתב שם להוכיח מסוגיית הגמרא לקמן קא א גבי ביצאתא דמישן [לפי שיטת רש"י] שאין צריך כלל קרקע לרשות היחיד [הובאו דבריו בהערות

לא יהא חייב? (2)

משנתנו היא, וכפי שיתבאר!

אמר ליה רבה לרב מרדכי: מתניתין היא, אתא רב מרדכי, שייליה גם לרב יוסף, ואמר

פי כן היה להם לפטור, כי היכי דפטר בן עזאי מהלך, אף על גב דהוה במשכן.

ולרמב"ן — מכח קושיא זו — שיטה

מחודשת בכיבור בעיית רב מרדכי, והיא:

"רב מרדכי פשיטא ליה, דכל דאתי ממקום פטור למקום חיוב, ונח במקום חיוב ובאור של חיוב, בזורק חייב. וכי קא מיבעי ליה: כגון שהשתא נמי ברשות של אור פטור קא מנח, כגון כלי שעל עמוד זה, שכל גופו ב"מקום פטור" קאי, כלומר למעלה מעשרה, [היינו, שהוא עומד על העמוד שאור גגו הוא למעלה מעשרה מרשות הרבים שתחתיו, ואף אור זה מחשיבו הרמב"ן "מקום פטור"], אלא שהוא מונח על גבי עשרה, וכיון דגופו למעלה [מעשרה] אפילו לאחר שנת, דילמא פטור, דחיובא ממקום פטור קאתיא ליה, שהרשות הוה אור פטור הוא, כמו שפירש רש"י, דאינו אור רשות הרבים, ואור רשות היחיד נמי לא הוי, דכי אמרינן רשות היחיד עולה עד לרקיע, דילמא באור חצר, אבל בעמוד, לא. הילכך ההוא ד"מחנות לפלטיא דרך סטיו" לא קשיא, דבמקום חיוב קא מנחא, וממקום חיוב נמי אתיא, שהרי יצאה לרשות הרבים ואחר כך נחה". וראה עוד שם.

ובחיודושי רבינו חיים הלוי [הלכות סוכה] ביאר את טעמו של הרמב"ן שאין רשות היחיד של עמוד עולה עד לרקיע, שהוא משום שאין אומרים "גוד אסיק מחיצתא" אלא במחיצות הניכרות, ולא בעמוד, שאין המחיצות שלו ניכרות במקומם, כיון שהוא אטום כולו. ולדעת הרמב"ן זו היא כוונת הגמרא בסוכה ד ב: "היתה [הסוכה] גבוהה למעלה מעשרים אמה [שהיא פסולה], ובנה בה עמוד גבוה עשרה ויש בו הכשר סוכה [באורך ורוחב], סבר אביי

2. תמהו התוספות: והרי שנינו בברייתא לעיל ה ב: "המוציא מחנות [רשות היחיד] לפלטיא [רשות הרבים] דרך סטיו [כרמלית] חייב, ושם שנינו "ואחד המושיט ואחד הזורק, חייב", הרי שאין חסרון במה שעובר החפץ דרך מקום פטור!?

ותירצו: ומפרש הרב פור"ת, דדוקא כשפסק כחו ב"מקום פטור" קמיבעיא ליה, כגון שזרק למעלה מעשרה כנגד אור רשות הרבים, וירד האבן באלכסון ונחה על העמוד, דירידה זו אינה מכחו הראשון, אלא כח כחו היא, וכיון דממקום פטור קאתיא יש הפסק בין עקירה ראשונה להנחה, אבל אם זרק ממש כנגד העמוד שלא הלכה באלכסון כלל, אלא הלכה מכחו עד העמוד, ודאי חייב.

ובעל המאור כתב "איכא למיפשטה מההיא דתניא "מחנות לפלטיא דרך סטיו", אלא יש לומר: ברייתא לרב מרדכי לא שמיעא ליה. ורבה ורב יוסף ואביי דפשטוה ניהלה ממתניתין, דתנן "הנוטל מהן", מתניתין אלימא להו למיפשט מיניה.

וכעין זה במאירי, שפסק להלכה שהוא חייב. והוסיף: "ושמא תאמר: והאיך אתה מחליט פסק זה לחיוב, והרי לא נתבררה כאן! מכל מקום, כמה שמועות מסכמות לחיוב דבר זה. והוא, שבפרק ראשון אמרו "המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו, חייב", ואפילו בן עזאי שפטר בה [משום "מהלך כעומד דמי", כמבואר לעיל], מודה בזורק".

והרמב"ן הביא עוד בשם התוספות לתרץ: שאני התם דכי האי גוונא הוי במשכן [ראה סוגיית הגמרא לעיל גבי מוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו], אבל הכא לא הויא במשכן. וכתב על זה: ואין טעם זה מספיק, שאף על

ליה אף הוא: מתניתין היא!

שיעבור תחילה במקום פטור. (4)

אתא רב מרדכי, שייליה גם לאביי, ואמר ליה אף הוא: מתניתין היא!

אמר להו רב מרדכי: כולכו, ברוקא דהרדי תפיתו [כולכם רוק אחד אתם רוקים]!

אמר להו רב מרדכי: ואת לא תסברא [וכי אתה אינך סבור] שממשנתנו יש לפשוט את ספקך?!

והתנן במשנתנו: והסלע, הנוטל מהן, והנותן על גבן, חייב. הרי שהוא חייב, אף על פי שאי אפשר ליתן על גבו של סלע מבלי

ומקשינן: מחט נמי, אי אפשר דלא מידליא פורתא, אי אפשר ליתנה על העמוד הגבוה עשרה מבלי להגביהה קצת באויר שמעל רשות הרבים קודם שיניחנה על הסלע?!

והתנן במשנתנו: והסלע, הנוטל מהן, והנותן על גבן, חייב. הרי שהוא חייב, אף על פי שאי אפשר ליתן על גבו של סלע מבלי

ומשינן: מדובר באופן דאית ליה לסלע מורשא. כלומר, משנתנו עוסקת בסלע

למימר "גוד אסיק מחיצתא" [והרי יש דפנות על גבי העמוד, וממנו ועד הסכך אין עשרים אמה], אמר ליה רבא: בעינן מחיצות הניכרות וליכא. ולדעת הרמב"ן — אין הכוונה ש"גוד אסיק מחיצתא" אינו מועיל להכשר סוכה, כי מחיצות הלכתיות הן שאינן ניכרות, אלא — הוא דין בהלכות "גוד אסיק", שאין אומרים כן במחיצות שאינן ניכרות במקומם.

דילמא באויר חצר, אבל בעמוד, לא". והיינו, שהוא מבין ברש"י שלא כפי שנתבאר בהערה לעיל בהבנתו. וקשה על זה מדברי רש"י לעיל ו ב [הביאוהו האחרונים] "וכן גדר [הוא כמו עמוד ברשות הרבים, לכן הוי רשות היחיד, משום] דאמרינן מארבע צדדים גוד אסיק פני המחיצה על ראשו, ונמצא ראשו מוקף מארבע צדדין, וחללו ארבעה", ומבואר מדברי רש"י, שאומרים בעמוד "גוד אסיק מחיצתא", ואדרבה, כל עיקר מה שהוא רשות היחיד אינו אלא משום שאומרים "גוד אסיק מחיצתא", ראה שם. וראה עוד ברשב"א מה שכתב על עיקר פירושו של הרמב"ן בסוגייתנו.

וראה עוד בעיטור בהלכות סוכה סוף השער השני, שכתב: "אמר ליה רבא ניכר בעינן מחיצות ניכרות וליכא, דופני העמוד אינו ניכר מחיצה, ולא אמרינן גוד אסיק אלא במחיצה הניכרת עשרה".

3. מסתבר, שהגירסא הנכונה היא "אמר ליה", והיינו רב מרדכי לאביי. וכן בכל המשך הענין יש לגרוס בלשון יחיד.

ומדברי הרמב"ן מתבאר, שאף את שיטת רש"י הוא מפרש כן, שהרי כתב "שהרשות הזו אויר פטור הוא, כמו שפירש רש"י, דאינו אויר רשות הרבים, ואויר רשות היחיד נמי לא הוי, דכי אמרינן "רשות היחיד עולה עד לרקיע",

4. א. בפשוטו, כך יש ראה מ"הנוטל מהן" כמו מ"הנותן על גבן", כי בשני אופנים אלו מוציא הוא דרך "מקום פטור". אך לפירוש התוספות אינו כן, ראה אות ב. וכן לפירוש הרמב"ן

אמר רב מישא, בעי [נסתפק] רבי יוחנן: כותל ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים, ואינו רחב ארבע[ה] טפחים, ומוקף לכרמלית, ועשאו רשות היחיד, כלומר, הקיף בכותל זה את כל הכרמלית ועשאה לרשות היחיד, (7) זורק מרשות הרבים, ונח על גביו של כותל, שהוא עצמו אין בו שיעור ורחב רשות היחיד, מהו שיתחייב?

מי אמרינן, כיון דהכותל עצמו הרי אינו רחב ארבעה טפחים, אם כן "מקום פטור" הוא, ככל מקום שיש לו מחיצות ואינו רחב

שרוב(5) שטחו הוא למעלה מעשרה, אבל יש לו בליטה כעין קרן שהיא נמוכה מעשרה טפחים, ובאותו מקום הניח את המחט. וגם מקום זה, על אף שהוא למטה מעשרה נחשב כרשות היחיד, כדין "חורי רשות היחיד", כיון שאינו בעצמו מקום חשוב.(6)

אי נמי, יש לפרש את משנתנו, כגון דרמיא בהריצה [הניח את המחט בחריץ שבסלע] שהוא בתוך עשרה, וכדי להכניס את המחט בחריץ שבשפת הסלע, אינו צריך להגביהה למעלה מעשרה טפחים, ולא באה המחט מ"מקום פטור".

פירש את כל זה, נראה שאינו מפרש כדברי התוספות בבעייתו של רב מרדכי.

5. על פי "חזון איש" סב יג.

6. ולכך הוצרכה הגמרא לפרש שהניח שם מחט שאינה גבוהה, משום שאם הניח שם דבר גבוה יותר, אם כן, אף כי את תחתית החפץ לא העביר דרך "מקום פטור", מכל מקום הרי את חלקו העליון העביר דרך "מקום פטור", ובאופן זה הרי הוא פטור לפי צד אחד בספיקו של רב מרדכי, כך מתבאר לכאורה מתוך דברי הגמרא.

7. א. כתב רש"י: מוקף לכרמלית: בכותל זה הקיפו בקעה שהיתה כרמלית, ועל ידו נעשית רשות היחיד. כגון שהוקף לדירה, או לא הקיפו בו אלא בית סאתים.

ביאור דבריו: קיימא לן שאם הקיפו מקום שהוא יותר מבית סאתים [שטח של מאה על חמשים אמה] ולא הוקף המקום לצורך דירה [דהיינו, שלא היה בית בתוך המקום], אין דינו כשאר רשות היחיד, אלא דין כרמלית לו, ואסור לטלטל בו ארבע אמות. וזה הוא שכתב רש"י

[המובא בהערה 2] אינו כן.

ב. בהערה 2 הובאו דברי התוספות, המפרשים את בעייתו של רב מרדכי דוקא בזורק, ובאופן שאין החפץ נח מכחו על העמוד אלא מכח כחו, ולפי זה לכאורה צריך ביאור: מה ראיית הגמרא ממשנתנו?!

וכתבו בזה התוספות: ודוקא בזורק מבעיא ליה כדפירשתי, אבל מוציא ומכניס פשיטא ליה דחייב. והא דמיייתי ראייה מ"הנושא והנותן על גבן, חייב", היינו משום דמשמע ליה דמייירי בכל ענין בין בזורק בין במושיט, כדתניא ברישא "זורק פטור והמושיט חייב". [ודבריהם צריכים ביאור: כי אף בזורק לא נסתפק רב מרדכי בכל ענין, אלא באופן שהוא "כח כחו", וכמו שכתבו התוספות בלשונם "אבל אם זרק ממש כנגד העמוד, שלא הלכה באלכסון כלל, אלא הלכה מכחו עד העמוד ודאי חייב", ואם כן, מה הראייה ממשנתנו, שאין הוכחה ממנה אלא שאף בזורק הוא חייב, אך לא שבכל זריקה חייב הוא. וראה מה שכתב המהרש"א ליישב בדוחק קושיא זו, וראה "שפת אמת" שכתב על דבריו "ובמהרש"א נדחק ליישב דבריהם, אבל אין בדבריו כדי ישוב", וראה עוד במהר"ם]. ומרש"י שסתם ולא

ארבעה על ארבעה טפחים.

או דילמא, כיון דכותל זה עשאו לכרמלית שתהיה רשות היחיד, (8) רשות היחיד כמאן

דמלי דמיא [כאילו מליאה היא בחפצים], ומצטרף מילוי זה לרוחבו של כותל לעשות את הכותל עצמו לרשות היחיד, שייחשב כאילו הוא רחב ארבעה? (9)

ובכותל זה הקיף את המחיצה הרביעית. ראה שם.

והריטב"א הנדמ"ח מפרש: מוקף לכרמלית: פירוש, כי בתחלתו היה מוקף לכרמלית [כלומר, כותל זה היה בצידי הכרמלית, שנשארה כרמלית אף לאחר עשיית כותל זה]. ועשאו רשות היחיד: פירוש, שהקיפו במחיצות [כלומר, אחר שהיה כותל זה עשוי, הלך ועשה מחיצות נוספות לכרמלית, ועל ידם נשלמו מחיצות הכרמלית, ונעשה המקום לרשות היחיד].

8. נתבאר על פי רש"י שכתב "או דילמא כיון דכותל זה עשאה לכרמלית זו רשות היחיד". [והגירסא הנכונה היא "עשאה"].

ומבואר, שאילו לא כותל זה הוא שהיה עושה את הכרמלית לרשות היחיד, כי אז לא היה מועיל סברת "רשות היחיד כמאן דמליא דמיא" לבדה לחייב בזריקה על הכותל, ולא היה מצטרף עובי הכותל לרשות היחיד. והגדר צריך ביאור.

9. ואם תאמר, למה נסתפקה הגמרא בכותל שהקיף בו את הכרמלית בדוקא, ולא כל כותל אחר שהוא היקף לרשות היחיד!?! וביארו התוספות, כי דוקא במוקף לכרמלית יש ספק, דכיון דמוקף לכרמלית, אין כל כך סברא שיעשה רשות היחיד מטעם דלאחרים עושה מחיצה. אבל מוקפת לרשות הרבים ועשאו רשות היחיד, פשיטא דלעצמו נמי מהני [ואף המסתפק היה מודה, שמטעם זה הוי רשות היחיד].

והריטב"א הנדמ"ח הביא: פירשו בתוספות:

שהיקף זה נעשה לדירה, או שלא הקיפו בו אלא בית סאתיים, ולא יותר.

ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס תמה: עיין לעיל ז א, וצ"ע. ובחידושי רבי עקיבא איגר נתבארה כוונתו "תמיהני, הא גם ביותר מבית סאתיים הוי מדאורייתא רשות היחיד, כדלעיל". והיינו, דלעיל ז א מבאיה הגמרא את דברי רבי יוחנן: קרפף יותר מבית סאתיים שלא הוקף לדירה, הזורק לתוכו חייב. הרי מבואר, שמן התורה רשות היחיד הוא, אלא שהחמירו חכמים ונתנו עליו דין כרמלית לחומרא, ואם כן בעניננו, אף אם הקיף בכותל זה יותר מבית סאתים, הרי עשאו רשות היחיד מן התורה, ובודאי יש לדון שהוא חייב אף על הנחה על הכותל.

וכבר הקשה כן רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס לעיל ז א, והביא עוד מדברי רש"י לעיל פ א ד"ה והוא, שאף מדבריו שם נראה שאינו רשות היחיד מן התורה [וראה בהערות לעיל ז א על דברי רש"י שם בד"ה דעד י הוי כרמלית, שאף מדברי רש"י שם משמע כן]. ולעיל ז א שם צידד השפת אמת לומר, שעד כאן לא אמרו שהוא רשות היחיד, אלא אם הוקף לדירה, אלא ש"הוקף ולבסוף ישב" [היתה ישיבת הדירה לאחר ההיקף], אבל אם אין שם דירה כלל, בזה סובר רש"י שאינו רשות היחיד אפילו מן התורה. [ולשונו של רש"י מדוקדקת כן, שהרי לעיל ז א ד"ה כגון דאית לה מחיצות כתב: ולא הוקף לדירה שאין ביתו סמוך לו קודם היקף, משמע שיש שם דירה, אלא שלא היתה שם קודם היקף]. וראה עוד ב"חידושי התם סופר", כאן.

ב. המאירי מפרש "מוקף לכרמלית": מקום המוקף של מחיצות, ופרוץ למקום אסור,

בעי רבי יוחנן: בור שהיה עמוק תשעה טפחים בלבד שאינו רשות היחיד, ועקר ממנו חוליא וחשלימה בזה לעשרה טפחים ונעשה הבור רשות היחיד, והוציאה לרשות הרבים. ונמצא, שקודם העקירה עדיין לא היה המקום רשות היחיד, ועל ידי העקירה נעשה המקום לרשות היחיד, מהו שיתחייב משום מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים?

עקירת חפץ ועשיית מחיצה [כלומר, עשיית הבור למקום מוקף מחיצות, ולרשות היחיד] בהדי הדדי קאתו [ביחד הם באים] — מחייב⁽¹²⁾ או לא מחייב.

אמר עולא: קל וחומר, אם לאחרים, לכרמלית שהקיפה, עושה הכותל מחיצה, לעשותה רשות היחיד, לעצמו לא כל שכן שיעשה מחיצה, שיהיה נכלל הכותל ברשות היחיד.⁽¹⁰⁾

איתמר נמי: אמר רבי חייה בר אשי אמר רב, וכן אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן:

כותל ברשות הרבים, גבוה עשרה ואינו רחב ארבע[ה], ומוקף לכרמלית,⁽¹¹⁾ ועשאו רשות היחיד, הזורק ונח על גביו, חייב. כי הרי קל וחומר הוא: אם לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן.

רבינו חננאל בפירושו: שאם זה הכותל הוא שעושה הכרמלית ההוא רשות היחיד, כל שכן שיעשה הכותל ההוא רשות היחיד [וכן הוא לשון ה"משנה ברורה" סימן שמ"ה. וראה חידושי רבינו חיים הלוי שבת יד א באמצע דיבור אכן עדיין צ"ע, ובגליונות ה"חזון איש" שם].

11. ראה הערה 9 בשם התוספות, שלכך נקט רבי יוחנן בספיקו "ומוקף לכרמלית", משום שבהוקף לרשות הרבים פשיטא לו שאומרים קל וחומר. ולפי זה מה ששינונו בברייתא "ומוקף לכרמלית" היינו "אפילו" מוקף לכרמלית.

12. כן היא הגירסא בש"ס ונציה דפוס ראשון, ולפי זה אין "עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו" בא ליתן טעם לחיוב, אלא קביעת המציאות בלבד היא. ולפנינו "ומיחייב", וראה מה שיתבאר בזה בהערה בהמשך הסוגיא גבי הנחה.

הגירסא בש"ס ונציה דפוס ראשון, היא "מחייב" בלי וי"ו. ולפי הכתוב לפנינו "ומיחייב" בוי"ו, משמע ש"עקירת חפץ ועשיית

דדוקא בהאי כותל מספק לה, מפני שתחלתו לא נעשה להיקף רשות היחיד אלא לכרמלית שהוא מקום המותר [על דרך פירושו של הריטב"א בענין "מוקף לכרמלית" המובא בהערה לעיל], דכיון שכן, הוא בעצמו מקום פטור, ולא נתחדש בו דבר בגופו, דאיפשר, שעומד עדיין בדינו הראשון. אבל בשאר מחיצתא שנעשו מתחלתם לצורך רשות היחיד, פשיטא ליה שהזורק עליו חייב, דכיון דלאחרים עושה מחיצה, כל שכן לעצמו.

ומתוספות הרא"ש אין נראה כדברי הריטב"א בהבנת דברי התוספות, שכתב: דוקא מוקף לכרמלית, דלאו עשיית מחיצה גמורה היא, דגם קודם לכן לא היתה רשות הרבים. אבל מוקף לרשות הרבים ועשאו רשות היחיד, פשיטא ליה דלעצמו מהני.

10. א. בפשוטו, עולא בא עם טעם אחר, שאף אם לא תאמר רשות היחיד כמאן דמלי דמיא, מכל מקום, משום קל וחומר הוא נעשה רשות היחיד.

ב. לכאורה יש לתמוה, הרי לא חסרון מחיצה חסר הכותל, אלא מקום הוא שחסר לו. ולשון

הניח חפץ ברשות היחיד ועל ידי ההנחה נסתלק מהמקום דין רשות היחיד שהוא חייב משום שקודם ההנחה היה כאן רשות היחיד, ואף שנוצר על ידי ההנחה מצב חדש. אלא עדיין יש להסתפק: (13) שמא מכל מקום פטור הוא כיון שעל ידי ההנחה נסתלקה המחיצה. (14)

ומקשינן: מה נסתפק רבי יוחנן, והרי תיפשוט ליה מדריה [מדברי עצמו יש לפשוט ספק זה]?!¹³

דהרי תנן: הזורק ארבע אמות ברשות הרבים, ונח בפני כותל העומד ברשות הרבים: אם בגובה למעלה מעשרה טפחים נח, שהוא אויר "מקום פטור", הרי זה כזורק באויר, ופטור. ואם נח בפני הכותל למטה מעשרה טפחים, שהוא אויר רשות הרבים, הרי זה כזורק בארץ, וחייב. והזורק בארץ

ואם תימצוי לומר, כיון דלא הוי מחיצה עשרה מעיקרא [בתחילה קודם העקירה, אלא ביחד הם באים], לא מחייב.

עדיין יש להסתפק: בור שהיה עמוק עשרה טפחים, ונתן לתוכה חוליא שהביא מרשות הרבים ומיעטה מעשרה, ונמצא שקודם ההנחה היה הבור רשות היחיד לחיבו, ועם ההנחה נסתלקה הרשות, מהו?

הנחת חפץ וסילוק מחיצה [כלומר, סילוק המחיצה שעשאתו לרשות היחיד, וסילוק הרשות] בהדי הדדי קאתו — מיחייב או לא מחייב.

כלומר, אף אם תמצוי לומר באופן הראשון, שאין אנו מתייחסים למצב החדש שנוצר עם העקירה, אלא למה שהיה קודם העקירה, [ולכן פטור הוא], אין להכריח מזה, שאם

כן משמע שלשון "עקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו", וכן לשון "הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קאתו", הוא טעם לחיוב, וזה ודאי אי אפשר, שסברא זו גבי עקירה תהיה סיבה לחיוב, ואף גבי הנחה תהיה זו סיבה לחיוב. כי אם הכוונה היא היות והם באים כאחת אם כן לענין מעשה זה עצמו אנו דנים כאילו עדיין לא נסתלקה מחיצה, אם כן משום סברא זו עצמה יש לנו לפטור גבי עקירה, ומשום שעדיין לא נעשית מחיצה, ואיך תאמר הגמרא לשון שוה בכוננות הפוכות?!

ולכן גרס "מיחייב", והיינו שאינו טעם. ומיהו לא מסתבר שלעיל הוא טעם, וכאן אינו טעם. ולכן מסתבר שמיקומה של הגהת בעל מסורת הש"ס לא נכתבה במקומה, וכבר לעיל גבי עקירה נתכוין להגיה במקום "ומיחייב" "מיחייב", וכאשר הוא באמת בש"ס ונציה דפוס

מחיצה בהדי הדדי קאתו" היא סברא, שמשום כך יש לנו לחייבו. והיינו: כיון שהם "באין כאחד" דנים אנו לענין העקירה עצמה, כאילו כבר היתה שם מחיצה קודם העקירה, והרי הוא חייב על העקירה כאילו עקר מרשות היחיד. אך בהמשך הגמרא יש קושי בפירושו זה, וכפי שיתבאר בהערה לקמן.

13. ראה היטב בתוספות לעיל ח א ד"ה רחבה, במה תלוי טעם החילוק שבין האופן הראשון לאופן השני.

14. במסורת הש"ס כתב שצ"ל "מיחייב", וכוננתו בלי וי"ו. וכן הוא בש"ס ונציה דפוס ראשון.

והנה זה ודאי שאי אפשר לגרוס הן לעיל גבי עקירה והן כאן גבי הנחה "ומיחייב". שהרי אם

ארבע אמות, הרי זה חייב.

והיונן בה: למה מתחייב הוא כשהגיע בכותל למטה מעשרה טפחים, והא לא נח שם בפני הכותל, ולמה הוא מתחייב! (15)

ואמר רבי יוחנן: בדבילה שמינה שנינו, שהיא נדבקת בפני הכותל.

והשתא תיקשי: אמאי חייב הוא, והא קא ממעט הדבילה מארבע אמות? כי הרי משנדבקה בכותל נתמעט המרחק ממקום הזריקה, ושוב אינו ארבע אמות, כי המשנה

הרי עוסקת אפילו בכגון שיש ממקום הזריקה ועד הכותל ארבע אמות מצומצמות, (16) ומשנדבקה שוב אין שם ארבע אמות, ולמה הוא חייב?!

אלא בהכרח, מיעוט שנעשה על ידי המעשה המחייב בעצמו, אינו חשוב כאילו כבר היה בשעת המעשה המחייב, ואנו דנים לגבי המעשה המחייב כאילו עדיין לא נתמעט, ונפשט ספיקו של רבי יוחנן בהנחה וסילוק מחיצה, (17) מדברי עצמו! (18)

ומשנינו: אין הנידון דומה לראיה, כי התב,

ראשון, והיינו, שבשני המקומות אין זה טעם. אם כי לשון הגמרא מגומגם.

15. רש"י לעיל ז ב כתב: והא לא נח: וכי חזרה קפצה לתוך ארבע אמות, ועל כרחך כשמכה בכותל קופצת לאחוריה. והיינו שהוקשה לרש"י: מה בכך שלא נח בפני הכותל, והרי אם לא תחייבנו על הפגיעה בכותל, יש לך לחייבו על מה שנח החפץ בארץ, ולכן פירש, שקושיית הגמרא היא באופן שאין שם אלא ארבע אמות מצומצמות, ומשחזר החפץ לאחוריו שוב אין כאן ארבע אמות,

נראה מלשון הגמרא בתירוצה "הכא מבטל ליה". ובפשוטו, גבי עקירה וסילוק מחיצה יהא הדין שפטור, כי לפי סברת רבי יוחנן לעיל, יותר מסתבר לומר גבי עקירה וסילוק מחיצה, שאנו דנים לפי המצב הקודם, מאשר לגבי הנחה, ואם גבי הנחה וסילוק מחיצה אנו דנים לפי המצב הקודם, כל שכן גבי עקירה ועשיית מחיצה שאנו דנים כן, והרי הוא פטור.

18. בתוספות חלקו על רש"י, ומשום שלדעתם, אם באמת היו כאן רק ארבע אמות מצומצמות, ולא יצאה כל הדבילה מארבע אמות, בכי האי גוונא אינו חייב, ראה שם.

אבל הרמב"ן כתב: הקשו בתוספות: וכי לא מבטל לה מאי הוה, הא ליכא ארבע אמות?! אטו אם היה בידו חפץ של ארבע אמות, והניחו, חייב. [בלשון התוספות שלפנינו: אטו אם זרק אדם רומח וכל דבר ארוך כל שהוא, יתחייב, כיון שראשו אחד יצא חוץ לארבע אמות].

ולדידן לאו מילתא, דהתם כולו מונח ואינו מונח [כולו חוץ לארבע אמות, אלא מקצתו, הגהת הגרא"ז] בתוך ארבע. אבל הכא, כיון שהוא מונח על פניו המדובקות בכותל, והיא ההנחה שלו, חוץ לארבע אמות הוא מונח,

16. נתבאר על פי רש"י, שכתב: ואמאי מיחייב, הא מתניתין "ארבע אמות" קתני ואפילו מצומצמות. [ומיהו לפי מה שנתבאר בהערה לעיל בשם רש"י, כבר בקושיית הגמרא "והא לא נח", ידענו שבארבע אמות מצומצמות עוסקת המשנה, ואם כן הקושיא מחוזקת יותר, כי מדברי רבי יוחנן עצמו משמע שהנידון הוא בארבע אמות מצומצמות].

17. כן הוא בפשוטו, שאופן זה דומה להנחה וסילוק מחיצה, וכן מפורש ברבינו חננאל, וכן

יתידות דקות שהיו נעוצות ברשות הרבים גבוהות עשרה טפחים אך אינן רחבות ארבעה טפחים, (21) ובזריקה זו נעשה תחת הדף רשות היחיד, כי "פי תקרת הדף יורד וסותם", (22) מהו להתחייב על זריקה זו משום מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד? (23)

גבי דבילה, לא מבטל (19) ליה, אין הוא מבטל את הדבילה שם לגבי הכותל ודעתו ליטלנה משם, ואין זה מיעוט. ואילו הכא, גבי חוליא שנתנה בבור, מבטל הוא ליה לחוליא לגבי בור, והוא מיעוט. (20)
בעי רבא: זרק מרשות הרבים דף שהוא רחב ארבעה על ארבעה טפחים, ונח הדף על גבי

החייב הוא משום שעל ידי הדף נעשה שם עמוד גבוה עשרה ורחב ארבעה. וחידוש יש בדבריו, שאם כי הדף הוא זה שמשלימו לעשרה, ונמצא שהדף הוא בתוך עשרה טפחים, מכל מקום חשוב הדף כמונח ברשות היחיד. וראה עוד בהערה 23 בשם הרא"ה.

23. כן נראה מפירושו רש"י למעיין בדבריו, מלבד מה שלא הזכיר כאן העברת ארבע אמות. וכן הרמב"ם [יד כא] לא הזכיר העברת ארבע אמות. ובפשוטו, אם זרק ארבע אמות, יהא חייב בלי ספק, כי ממה נפשך, אם אתה דן את המעשה כאילו עדיין לא נעשית מחיצה, הרי הוא חייב משום העברה, ואם אתה דן כמי שכבר נעשית מחיצה, הרי הוא חייב משום הוצאה.

אך ב"חידושי הר"ן" כתב: זרק דף ונח על גבי יתדות: פירש רש"י ז"ל, יתדות דקות גבוהות עשרה ואינן רחבות ארבעה, ודף זה שהוא רחב ארבעה עשאן רשות היחיד, ד"פי תקרה יורד וסותם". והרא"ה ז"ל פירש: שהיתדות רחבות ארבעה ואינן גבוהות עשרה, והדף משלים לעשרה מצומצמים ולא יותר, דאי יותר, אפילו משהו פשיטא דחייב. והכי קא מיבעיא ליה: מי אזלינן בתר שעת זריקה והיא שעתא לית בהו עשרה וחייב דהוה ליה כזורק ארבע אמות ברשות הרבים [ראה שם, שביאר שאינו דומה לזריקת כוורת, ראה לעיל ח א], אבל אי אזלינן בתר שעת הנחה, פטור, והוה ליה כזורק ברשות היחיד, ואין זריקה והנחה זו

הילכך, כל זמן דלא מבטל ליה ולא מיחשב כמחיצה עצמה, בדין הוא דליחייב.

19. מרש"י נראה שהוא גורס "מיבטיל".

20. לשון רבינו חננאל: שאני התם דדבילה לא מבטל לה ודעתו לנוטלה, לפיכך לא ממעטא, אבל החוליא בטולי מבטל לה לגבי בור, ויש לומר דממעטא בבור, ופטור. ועל פי דבריו נתבאר בפנים. אך ראה מה שכתבו התוספות לקמן ק א ד"ה פירות, הובאו דבריהם בהערות שם.

21. כן פירש רש"י. ובתוספות הרא"ש פירש: כגון שהיו היתדות רחבים ארבעה ולא היו גבוהים עשרה, והדף משלים לעשרה. וראה בהערות הבאות מה שנתבאר בזה.

22. על פי "חידושי הר"ן" שכתב: פירש רש"י ז"ל, יתדות דקות גבוהות עשרה ואינן רחבות ארבעה, ודף זה עשאן רשות היחיד ד"פי תקרה יורד וסותם". והיינו, שעל ידי זה נעשה תחת הדף רשות היחיד, והרי הדף מונח באויר רשות היחיד. וכן מבואר בתוספות שהוא משום דתחת הדף נעשה רשות היחיד משום "פי תקרה יורד וסותם", אך ראה שם תוספת דברים בזה.

אך לפי פירושו תוספות הרא"ש המובא בהערה 21, אין זה משום שתחת הדף נעשה רשות היחיד על ידי פי תקרה יורד וסותם, אלא

ומחיצה כאחד שאינו מתחייב, ומשום כך על הדף ודאי שאינו מתחייב, מכל מקום, מה יהא דינו להתחייב על החפץ. וצדדי הספק הם:

כיוון⁽²⁵⁾ דבהדי הדדי קאתו [באין כאחת הנחת החפץ ועשיית המחיצה תחתיו], כהנחת חפץ ואחר כך עשיית מחיצה דמי, שאינו חייב עליה.

או דילמא, כיוון דלא אפשר דלא מידלא פורתא וחדר נייח [אי אפשר שלא יוגבה החפץ מעט בהנחת הדף ושוב נח על הדף],⁽²⁶⁾ כעשיית מחיצה ואחר כך⁽²⁷⁾ הנחת חפץ דמי, ומחייב?

ודנה הגמרא: מאי קמיבעיא ליה לרבא? אם תאמר שהוא הסתפק בדין הנחת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קאתו, אם הוא חייב, וספיקו היה על הנחת הדף אם הוא חייב עליה –

הרי חיינו ספיקו דרבי יוחנן,⁽²⁴⁾ ומה לו לרבא להסתפק עוד בזה.

ומשנינן: כי קמיבעיא ליה לרבא, כגון דזרק דף, וחפץ על גביו, מאי? האם יתחייב על החפץ משום מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד.

כלומר, אם תמצי לומר בהנחת חפץ ועשיית

מחיצה פסק שהוא פטור, והיינו שאין אנו דנים לפי המצב החדש, ובהנחה וסילוק מחיצה פסק שהוא פטור, והיינו שאנו דנים לפי המצב החדש, ובדף פסק נמי שהוא פטור, הרי מבואר שזה דומה להנחה וסילוק מחיצה.

25. לשון הגמרא אינו מיושב כל כך, שהרי זה גופא הוא ספיקו, האם בהדי הדדי קאתו, או לא.

26. כן נראה לכאורה לפרש. אלא שמרש"י לא משמע כן, שלא הזכיר פירוש זה אלא בהמשך הספק "כעשיית מחיצה והנחת חפץ דמי".

27. הנה בתוספות פירשו את בעייתו של רב מרדכי בתחילת עמוד זה, שנסתפק: אם כח כחו חייב, כשעל ידי כחו בא למקום פטור ומשם בא למקום חיוב. ולפי זה נמצא, שאפילו אם תימצי לומר שהנחה שניה של החפץ היא אחר עשיית המחיצה, מכל מקום כח כחו הוא, ותלוי דין זה בבעייתו של רב מרדכי, שלא נפשטה.

ברשות הרבים. ולא הוה כזורק מרשות הרבים לרשות היחיד, דהא קודם שזרק הדף לא הוה רשות היחיד, והיינו דרבי יוחנן בזורק חוליא לבור עשרה ומיעטו, דבהנחת חוליא עושה מחיצה וממעט חלל הבור, וכל היכא דאזלינן בתר עקירה וזריקה, חייב, דבשעת זריקה הרי זרק מרשות הרבים לרשות היחיד שהוא עמוק עשרה, אבל אי אזלינן בתר שעת הנחה, אין כאן רשות היחיד, שהרי מיעטו.

24. א. רבי יוחנן נסתפק שני ספיקות: עקירה ועשיית מחיצה, והנחה וסילוק מחיצה, ומבואר מתוך דבריו שיש לחלק ביניהם בסברא. ויש להסתפק: הנחה ועשיית מחיצה למה הוא דומה, אם לעקירה ועשיית מחיצה, או להנחה וסילוק מחיצה? וראה לשון חידושי הר"ן שהובא בהערה 23.

וראה בתוספות לעיל ח א ד"ה רחבה בקושייתם, שנקטו, דבזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, ובהנחה נעשית מחיצה, הרי זה דומה לעקירה ועשיית מחיצה. וראה ברמב"ם [יד, כ כא] דבעקירה ועשיית

ומסקינן: תיקו.

אמר רבא: מים העומדים על גבי מים, אף שאינם נחים שם מתנועתם, היינו הנחתן לחייב את העוקר מקצתם משם. (28) אבל אגוז על גבי מים, שאינו נח שם מתנועתו,

לאו היינו הנחתו (1) להתחייב על עקירתו משם.

בעי רבא: אגוז שהיה מונח בכלי, ואולם הכלי היה צף על גבי מים שאינו חשוב

כמונח משום שהוא נע ונד, ועקר את האגוז (2) והוציאו, האם חייב הוא?

וצדדי הספק הם: מי אמרינן: בתר אגוז אזלינן, כלומר, האם יש להתיחס לאגוז איך שהוא ביחס לכלי, והא נייה, והרי חשוב הוא כמונח בכלי, ואם כן הוא חייב.

או דילמא: בתר כלי אזלינן, כלומר, אין מתיחסים לאגוז בפני עצמו אלא לכלי עם האגוז ביחד, והא לא נייה, הרי שניהם יחד אין הם נחים, ואם כן הוא פטור. (3)

שפירש כן את ספק הגמרא.

3. כתבו על זה התוספות לעיל ה ב ד"ה אגוז: ואף על גב דאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא [היה מהלך בספינה, וקפצו דגים ונפלו לתוך הספינה, אין אומרים שלא יקנה אותם בקנין "חצר" ומשום ד"חצר מהלכת" אינה קונה, אלא קונה הוא אותם, ומשום ד]ספינה מינח ניחא, ומיא הוא דקא ממטי לה [היא עצמה נחה על המים, אלא שהמים מניעים אותה] — לגבי קנין שאני, דלא אקרי חצר מהלכת, דחצר ילפינן מ"יד", ויד נמי איהו דקא מסגי תותא וקא ממטי לה. אבל הכא, ממשכן ילפינן, ושם לא היה מסתמא [הוצאה] אלא [בחפצים שהיו מונחים במקומם] כדרך שמצניעים חפצים בני אדם.

ובעי [רבא]: אגוז בכלי, וכלי צף על גבי מים, אם הוא דרך כך להצניע חפצים, או לא, אף על גב דודאי לאו כמונח דמי. והראיה: דקיימא לן "רכוב כמהלך דמי". ובריש פרק בתרא משמע נמי, דאם נותן על אדם כשהוא מהלך דלא חשיב הנחה [להתחייב עליה], דקאמר [גבי מי שהחשיך לו שבת, ואין עמו גוי לתת לו את כיסו. הרי זה] מניחו עליה [על החמור] כשהיא מהלכת, ונוטל ממנה [את כיסו] כשהיא עומדת. ומתבאר מדברי התוספות שספק הגמרא הוא

28. נתבאר על פי רש"י, שכתב: היינו הנחתן, ואם נטל מקצתן והוציא הוה עקירה. ומבואר, שאינו מבאר את הסוגיא לענין הנחה המחייבת, אלא לענין עקירה משם אם חשוב הוא כעוקר חפץ שהוא נח בשעת עקירה.

וראה ב"חידושי הת"ם סופר" לעיל ה ב [על סוגיא זו, המובאת שם] בד"ה אגוז, שכתב: עיין ראב"ן בשבת ובבבא מציעא. ומדבריו למדתי, דמפרש כל הסוגיא לענין עקירה, דודאי אם עבר [עקר] אגוז ממקום מסויים והניח על גבי מים, הוה הנחה וחייב, אך העובר [העוקר] ממקום הנחתו שעל גבי מים, בהא קא מיבעיא ליה. וראה "קהלות יעקב" סימן ח, מה שכתב ליישב על פי דברים אלו את דברי הרמב"ם, ראה שם.

וראה עוד לעיל ה ב בתוספות ד"ה אגוז, הובאו דבריהם בהערה בהמשך הסוגיא, שנראה לכאורה מדבריהם בהיפוך, שבאגוז על גבי מים אינו מתחייב על הנחה בודאי, וכל הספק הוא לענין עקירה, ראה שם היטב.

1. כן צריך לומר, וכן הוא לעיל ה ב.

2. כן ביאר ב"שפת אמת" לעיל ה ב על פי ה"מגיד משנה", ומכל מקום כתב שהוא הדין אם עקר הכלי עם האגוז, והביא בשם הראב"ן